

ЕКОНОМІКА

УДК 349.422

DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-3-1>

Голубенко В.І.

аспірант кафедри економіки
Уманського національного університету садівництва
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9204-2098>

Holubenko Vladyslav

Postgraduate Student of the Department of Economics
Uman National University of Horticulture

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

FEATURES OF STATE REGULATION OF ECOLOGIZATION OF AGRICULTURAL PRODUCTION

У статті розглянуто екологізацію аграрного виробництва як ключового фактору для сталого розвитку аграрного сектору, де забезпечується виготовлення екологічнобезпечної аграрної продукції. Досліджено важливість процесу державного регулювання агросектору, що спрямований на гарантування продовольчої безпеки країни та пріоритетне підвищення ефективності аграрного виробництва. Розкрито причини негативних впливів використання земель сільськогосподарського призначення. Визначено основи державної політики в галузі екологічного розвитку агросектора України та виокремлено головні заходи екологізації аграрного виробництва. Описано механізм державної підтримки екологізації аграрного виробництва, який виступає законодавчим втіленням засобу державного регулювання для забезпечення розвитку сільського господарства на екологічних засадах. Вказано про важливість формування державної стратегії щодо екологізації аграрного виробництва в межах функціонування механізму його державної підтримки.

Ключові слова: екологізація, державне регулювання, аграрне виробництво, екологічний розвиток, державна підтримка, сільське господарство.

The article considers the ecologization of agricultural production as a key factor for the sustainable development of the agricultural sector, which ensures the production of environmentally friendly agricultural products. The necessity of adapting the agricultural sector to the new market conditions of management, where state regulation and support for the ecologization of agricultural production is important, which is aimed at reducing the negative impact of agricultural activities on the environment, is substantiated. The importance of the process of state regulation of the agricultural sector, aimed at ensuring the food security of the country and the priority increase in the efficiency of agricultural production, is investigated. The reasons for the negative impacts of the use of agricultural land due to hostilities on the territory of the country, which have worsened their ecological condition, are revealed. The main factors affecting the environmental situation in the agricultural sector of our country are highlighted. The basics of state policy in the field of environmental development of the agricultural sector of Ukraine are determined, which are represented by separate goals, concepts and strategies for its development in the domestic regulatory and legal legislation for the future. The main measures of ecologization of agricultural production are highlighted, which will contribute to the conservation of natural resources, increase environmental safety and sustainable development of the agricultural sector. The mechanism of state support for the ecologization of agricultural production, which acts as the legislative embodiment of the means of state regulation to ensure the development of agriculture on an environmental basis, is described. In order to ensure the process of ecologization of agricultural production, the components of such a mechanism are disclosed. The importance of forming a state strategy for the ecologization of agricultural production within the framework of the functioning of the mechanism of its state support is indicated. The main tasks of the authorities in the process of creating a system for managing the harmonization of agriculture and livestock relations are highlighted. It was found that effective state regulation and support for the ecologization

of agricultural production ensures the creation of conditions for the formation of a developed and modern market of domestic high-quality environmental products, the rational use of natural resources and their preservation for future generations.

Keywords: *greening, state regulation, agricultural production, ecological development, state support, agriculture.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання чільне місце займає екологічно орієнтований розвиток суб'єктів підприємництва, який може значно вплинути на покращення економічної ситуації в країні. Особливо важливими є екологічні аспекти розвитку аграрного сектору, адже саме від їх реалізації залежить використання методів і способів господарювання, які не призводять до розвитку негативних екологонебезпечних явищ у агроєкосистемах або запобігають їх виникненню. Крім того вони є необхідністю для адаптації аграрного сектору до нових ринкових умов господарювання сільськогосподарських підприємств та забезпечення його довгострокового стабільного розвитку. Тому в умовах сьогодення державне регулювання та підтримка екологізації аграрного виробництва має стати важливим аспектом сталого розвитку сільського господарства, спрямованим на зменшення негативного впливу аграрної діяльності на навколишнє середовище та забезпечення довгострокової продовольчої безпеки. Крім того, відіграючи ключову роль у цьому процесі, держава, має забезпечити різноманітні форми підтримки та стимулювання екологічно відповідальних практик через інструменти та форми економічного впливу, які спрямовані на забезпечення стабільності й конкурентоспроможності аграрних суб'єктів господарювання, наповнення ринку якісною екологічною продукцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання екологізації виробничо-господарської діяльності підприємств агросектору, в т.ч. правові їх особливості, висвітлені у багатьох працях вітчизняних та закордонних вчених-економістів, а саме: Гуменюк Я. і Кіндзерський В. [1], Багорка М. [2; 8], Бородіна О., Оверковська Т. [6], Бурляй А., Гайдуцький П., Ляліна Н. і Матвієнко-Біляєва Г. [7], Данкевич Є., Єрмоленко В., Синякевич І. [9], Марченко С., Музиченко А. [10], Коваленко Т. та ін. Проте глобалізаційні процеси в світі, що безпосередньо впливають на аграрний сектор, зумовлюють пошук нових теоретичних і практичних підходів до покращення державного регулювання та підтримки екологізації аграрного виробництва, враховуючи існуючі наукові досягнення і передовий досвід, що потребують постійного та більш ґрунтовного дослідження.

Мета статті полягає у вивченні економічних інструментів для регулювання та підтримки екологізації виробничо-господарської діяльності підприємств аграрного сектору на державному рівні.

Виклад основних результатів дослідження. Екологізація аграрного виробництва на сьогодні є важливим напрямом розвитку агросектору, що передбачає впровадження екологічно безпечних технологій та методів господарювання, які мінімізують шкоду довкіллю. Сучасні тенденції розвитку екологічних ініціатив в сільському господарстві

спрямовані на зниження використання хімікатів, впровадження органічного землеробства, раціональне використання природних ресурсів, зокрема водних і земельних, що забезпечує їх збереження та виробництво екологічної аграрно-промислової продукції. Екологізація стає ключовим фактором для сталого розвитку аграрного сектору, запобігає негативним екологічним явищам в агроєкосистемах, сприяє відновленню навколишнього середовища та підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на глобальному ринку. Крім того, екологізація аграрного виробництва сприяє розвитку сільгоспідприємств зокрема та сільських територій загалом, підвищуючи рівень зайнятості та забезпечуючи соціальну стабільність. Споживачі, які підтримують такі ініціативи, створюють попит на продукцію місцевих аграрних підприємств-виробників, що стимулює розвиток локальної економіки. Відповідно екологізація аграрного виробництва є не лише питанням екологічної відповідальності окремих підприємств, але й стратегічним економічним рішенням, яке сприяє підвищенню ефективності їх виробництва, відкриває нові ринки збуту, залучає інвестиції та забезпечує сталий розвиток сільських регіонів.

Однак постійний розвиток ринкових відносин потребує нових підходів до державного регулювання агросектору на екологічній основі, що має бути спрямований на забезпечення національної продовольчої безпеки та пріоритетне вдосконалення аграрного виробництва. Важливо, щоб такий розвиток охоплював не лише максимізацію прибутку аграрно-промислових суб'єктів господарювання, але й збереження навколишнього середовища, де ключову роль відіграє екологічний стан земельних угідь задіяних у сільськогосподарському виробництві [1, с. 341]. Наразі на багатьох сільських територіях нашої країни спостерігається складна екологічна ситуація, особливо щодо використання земель сільськогосподарського призначення (ерозія, деградація тощо). Велика кількість сільськогосподарських угідь, зокрема східні та південно-східні території країни зазнають негативних впливів через військові дії, які більше погіршили їх екологічний стан, а саме: забруднення земель через вибухи мін, замінування, пошкодження ґрунтів важкою технікою та будівництво військових об'єктів, що призвело до втрати можливості використання цих земель для сільського господарства і процесів їх опустелювання. У зв'язку з цим, екологічні ініціативи в аграрному секторі стають ще більш важливими для відновлення та збереження природних ресурсів.

Основними факторами, що впливають на екологічну ситуацію в аграрному секторі, виступає ресурсомістка політика, недосконала нормативно-правова база щодо питань екологізації, відсутність стратегії сталого розвитку регіонів та за-

лежність від експорту природних ресурсів. Проте, зважаючи на те, що на сьогодні в Україні недостатня законодавча база в сфері екологізації, слабка система державного екологічного контролю та низький рівень координації діяльності аграрно-промислових суб'єктів господарювання [2, с. 9], частково розроблені основи державної політики в галузі екологічного розвитку агросектору, які представлено:

1. Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року (зокрема через ціль 2 – подолання голоду, яка спрямована на забезпечення продовольчої безпеки через підтримку сталого сільськогосподарства, збільшення продуктивності та впровадження екологічно чистих технологій [3]).

2. Концепціями розвитку сільських територій, які розглядають три варіанти розв'язання проблем, які в загальному мають забезпечити збереження природних ресурсів, підвищення ефективності аграрного виробництва та забезпечення стійкого розвитку громад [4].

3. Національною економічною стратегією на період до 2030 року, яка визначає основи стратегічного напрямку політики у сфері розвитку аграрного сектору [5].

Розглядаючи вітчизняні положення чинного законодавства, слід зазначити, що екологізація аграрного виробництва має здійснюватися із застосуванням відповідних заходів (рис.1), які сприятимуть збереженню природних ресурсів та сталому розвитку аграрного сектора країни.

Слід зауважити, що процес переходу сільськогосподарських підприємств на екологічне господарювання сьогодні пов'язаний з низкою ризиків і потребує державної підтримки, але наразі з боку держави майже не відбувається стимулювання інновацій в агросекторі. Тому основним завданням держави має бути імплементація нормативно-законодавчої бази, надання фінансової підтримки при переході аграрних підприємств на екологічно-орієнтовану систему господарювання, в основі якої лежить інноваційний продукт (органічна продукція). Крім того, розвиток органічного виробництва вимагає розробки дієвих інструментів державної політики. За допомогою інструментів заохочення та інструментів примусу, спрямованих на вирішення фінансового забезпечення [7, с. 130], держава здатна заохочувати розвиток вітчизняного органічного аграрного виробництва.

Державне регулювання та підтримка екологізації аграрного виробництва в межах країни має здійснюватися на основі механізму, який є законодавчим втіленням певного конкретного засобу державної підтримки з метою розвитку сільськогосподарства на екологічних засадах. Для забезпечення процесу екологізації аграрного виробництва задіяний механізм має містити програми екологічного розвитку та екологічно орієнтованих проектів державного, регіонального або муніципального рівнів; державну податкову, грошово-кредитну, бюджетну, цінову політики; державні дотації, замовлення, механізми обмежень

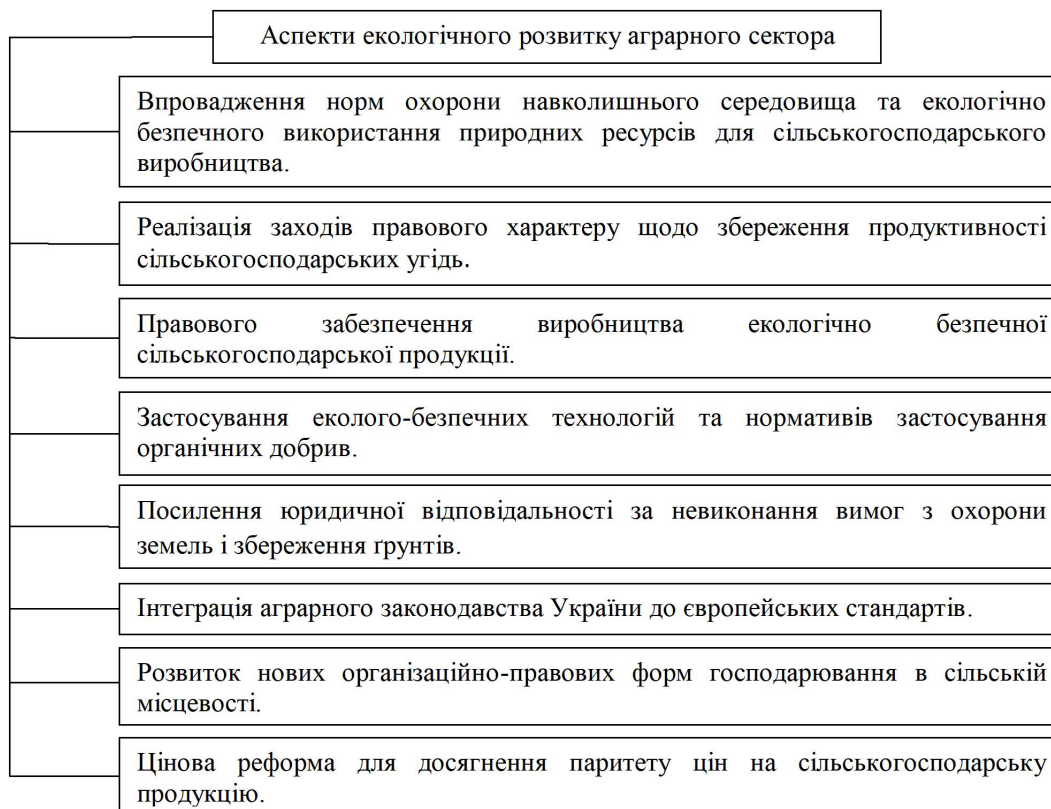

Рис. 1. Основні заходи екологізації аграрного виробництва

Джерело: побудовано автором з використанням [6, с. 138]

і заборон; зовнішньо-економічну політику; підтримку соціальної сфери [2, с. 10; 8, с. 14].

Функціонування механізму державної підтримки екологізації аграрного виробництва важливе задля забезпечення високого рівня його розвитку на екологічних засадах, що є ключовим напрямом розвитку сучасного сільського господарства. Адже цей процес включає освоєння багаторівневих екологічних методів господарювання, створення умов для розширеного відтворення природних і антропогенних ресурсів, формування стійких та розвиваючих екологічно-економічних систем, а також орієнтацію на якісне збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної екологічної продукції, що відповідає міжнародним стандартам, та формування стійких, якісно розвиваючих агроландшафтів.

В межах функціонування механізму державної підтримки екологізації аграрних підприємств важливим є формування відповідної державної стратегії для організації інноваційного екологічно орієнтованого виробництва в сільському господарстві України, яка має базуватися на принципах гармонізації землеробства та тваринництва, а також ґрунтуватися на раціональному використанні природних ресурсів [9, с. 100]. Основним завданням влади в процесі створення системи управління цими відносинами є ефективне стимулювання сільськогосподарських підприємств до виробництва продукції високих екологічних стандартів для національного та світового ринків. Важливою складовою державного регулювання та підтримки екологізації аграрного виробництва є створення умов для формування розвиненого та сучасного ринку вітчизняної високоякісної екологічної продукції, а також здійснення ефективного державного управління раціональним використанням природних ресурсів через впровадження гнучких адаптивних систем у технології виробництва сільськогосподарської продукції. Для цього слід застосовувати заходи, які допоможуть забезпечити сталий розвиток сільського господарства України, підвищити його конкурентоспроможність на світовому ринку та зберегти природні ресурси для майбутніх поколінь.

Отже, розвиток та ефективне функціонування екологоорієнтованих підприємств в Україні неможливий без належної державної підтримки, яка може забезпечуватися стимулюванням екологічних ініціатив в аграрному виробництві через сприятливі цінові, фінансово-кредитні, податкові, інвестиційно-інноваційні відносини в межах суб'єктів підприємництва та державних органів [10, с. 113]. Адже саме виробництво екологічної продукції агросектору зможе забезпечити продовольчу безпеку на національному та світовому ринках. Тому в реаліях сьогодення було б доречно надавати активну державну податкову підтримку, що дозволить екологічним суб'єктам господарювання інвестувати додаткові кошти у впровадження нових ресурсозберігаючих, природоохоронних технологій та отримувати необхідну норму прибутку, а також утримувати ціну на конкурентоспро-

можному рівні. Тому, стабільність економічного розвитку та ринку екологічної продукції можливі лише за безпосередньої участі держави.

Висновки. Екологізація аграрного виробництва як ключовий напрям сталого розвитку сільського господарства в Україні, спрямована на зменшення негативного впливу діяльності підприємств агросектору на довкілля, раціональне використання природних ресурсів та підвищення якості аграрної продукції. Це реалізується за рахунок впровадження екологічно чистих технологій, органічного землеробства та ефективного управління ресурсами сільськогосподарських підприємств з метою забезпечення підвищення конкурентоспроможності їх аграрної продукції на вітчизняному та світовому ринку. У цьому контексті важливе значення має постійне вдосконалення законодавства, державне регулювання екологічних ініціатив з використанням механізму державної підтримки екологізації аграрного виробництва, в межах якого важливим є формування відповідної державної стратегії для організації екологічного виробництва в сільському господарстві України. В свою чергу державна підтримка аграрного сектору через сукупність різноманітних інструментів і форм економічного впливу на розвиток сільського господарства забезпечить в певній мірі екологічний розвиток сільських територій та створить можливість для насичення ринку якісною екологічною продукцією, що безпосередньо впливатиме на досягнення продовольчої безпеки країни. Активна участь держави у цьому процесі забезпечить стійкість аграрного виробництва та підвищить його екологічну відповідальність.

Бібліографічний список:

1. Гуменюк Я.М., Кіндзерський В.В. Механізми публічного управління у сфері екологізації аграрного сектору: вивчення досвіду зарубіжних держав. *Наукові перспективи*. 2023. № 9(39). С. 334–349.
2. Багорка М.О., Сергієнко А.А. Екологізація виробництва аграрних підприємств як інноваційна складова їх розвитку. *Економічні студії*. 2021. Вип. 3 (33). С. 7–11.
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 01.09.2024).
4. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.08.2024).
5. Національна економічна стратегія на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2024).
6. Оверковська Т. Правові засади екологізації сільськогосподарського виробництва. *Аграрне право*. 2018. № 6. С. 136–141.
7. Ляліна Н., Матвієнко-Біляєва Г. Механізм забезпечення розвитку органічного аграрного виробництва в Україні. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2019. Vol. 5. № 2. P. 121–140.
8. Багорка М.О. Основні напрями та механізми екологізації аграрного виробництва. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні

економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 16. С. 13–16.

9. Синякевич І.М. Екологізація розвитку: суть, об'єктивна необхідність, принципи, інструменти, перспективи для України. *Науковий вісник ЛНЛУ*. 2015. Вип. 15.6. С. 98–102.
10. Музиченко А.С., Голуб Т.І. Сучасний стан державної підтримки розвитку аграрного сектора України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6(2). С. 112–115.

References:

1. Humeniuk Ya. M., Kindzerskyi V. V. (2023) Mekhanizmy publichnoho upravlinnia u sferi ekolohizatsii ahrarnoho sektoru: vyvchennia dosvidu zarubizhnykh derzhav [Mechanisms of public administration in the sphere of ecologization of the agricultural sector: a study of the experience of foreign countries]. *Naukovi perspektyvy – Scientific perspectives*, vol. 9(39), pp. 334–349.
2. Bahorka M. O., Serhiienko A. A. (2021) Ekolohizatsiia vyrobnytstva ahrarnykh pidpriemstv yak innovatsiina skladova yikh rozvytku [Greening of the production of agricultural enterprises as an innovative component of their development]. *Ekonomichni studii – Economics studies*, no. 3 (33), pp. 7–11.
3. Ukaz Prezydenta Ukrainy “Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku” [About the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030] No. 722/2019 vid 30.09.2019. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (accessed September 1, 2024).
4. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku silskykh terytorii” [On the approval of the Concept of the development of rural areas] No. 995-r vid 23.09.2015. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text> (accessed August 25, 2024).
5. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Natsionalna ekonomichna stratehiia na period do 2030 roku” [National economic strategy for the period until 2030] No. 179 vid 03.03.2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (accessed September 1, 2024).
6. Overkovska T. (2018) Pravovi zasady ekolohizatsii silskohospodarskoho vyrobnytstva [Legal principles of environmentalization of agricultural production]. *Ahrarne pravo – Agrarian law*, vol. 6, pp. 136–141.
7. Lialina N., Matviienko-Biliaieva H. (2019) Mekhanizm zabezpechennia rozvytku orhanichnoho ahrarnoho vyrobnytstva v Ukraini [The mechanism for ensuring the development of organic agricultural production in Ukraine]. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal – Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, vol. 5, no. 2, pp. 121–140.
8. Bahorka M. O. (2017) Osnovni napriamy ta mekhanizmy ekolohizatsii ahrarnoho vyrobnytstva [Main directions and mechanisms of ecology of agricultural production]. *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Uzhorod National University Herald. Series: International Economic and World Economy*, vol. 16, pp. 13–16.
9. Syniakovych I. M. (2015) Ekolohizatsiia rozvytku: sut, obiektyvna neobkhdnist, pryntsyipy, instrumenty, perspektyvy dlia Ukrainy [Greening of development: essence, objective necessity, principles, tools, prospects for Ukraine]. *Naukovyi visnyk LNU – Scientific Bulletin of LNU*, vol. 15.6, pp. 98–102.
10. Muzychenko A. S., Holub T. I. (2016) Suchasnyi stan derzhavnoi pidtrymky rozvytku ahrarnoho sektora Ukrainy [The current state of state support for the development of the agricultural sector of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Uzhhorod National University Herald*, vol. 6(2), pp. 112–115.